

ПАМ'ЯТЬ

ЛІДІЯ ГОЛОМБ: НЕЗРИМА ПРИСУТНІСТЬ МУДРОЇ НАСТАВНИЦІ

На життєвому шляху іноді трапляються люди, зустріч з якими визначає всю твою подальшу, у тому числі й професійну, долю. Для мене такою людиною стала доктор філологічних наук, професор Лідія Григорівна Голомб. Саме тому, коли мова заходить про неї, мені на гадку щоразу спадають саме ці слова Ліни Костенко. Адже Лідія Григорівна завжди була (і залишається) для багатьох прикладом авторитетного й талановитого науковця, мудрого наставника, чудового педагога, а також справжньої людини.

Народилася Лідія Григорівна 10 червня 1938 року на славній Слобожанщині – у селі Дворічне Куп'янського району. Однак усе свідоме життя Лідії Григорівни пов'язане із Закарпаттям. Після війни родина дівчини переїхала до вже радянського Ужгорода, де Лідія й пішла до школи, а перші філологічні навички їй прищеплювала рідна мати – учителька української мови та літератури Галина Іванівна. Крім літератури, з юних років захоплювалася музикою, з часом навчилася грати на баяні та піаніно, здатна була без нот виконувати найважчі музичні твори. Очевидно, що любов до мистецтва зумовила й вибір професійного шляху – філологічний факультет Ужгородського державного університету, де Лідія навчалася з 1955 по 1960 рік. Роки студентського навчання розкрили ще одну грань юної філологині – уміння по-науковому й аналітично сприймати художні тексти, бачити й розкривати їхню глибину. Тому цілком закономірно, що після отримання диплома з відзнакою Лідія Голомб вступила до аспірантури, де під керівництвом відомого науковця П. Пономарьова пише кандидатську дисертацію, присвячену ліриці Івана Франка початку ХХ століття. Уже в 1967 році вона успішно захищає дисертацію в Інституті літератури ім. Т. Шевченка АН України, паралельно розпочавши працювати викладачем на кафедрі української літератури. Цій кафедрі Лідія Григорівна залишалася вірною протягом усього життя, тож належала до категорії тих майже унікальних, можливо, й щасливих людей, що мають по суті один запис у трудовій книжці.

При майстрах якось легше. Вони – як Атланти. Держать небо на плечах. Тому і є висота...

(Л. Костенко)

Як слушно зауважує В. Барчан, «наукова й педагогічна робота Л. Голомб були взаємозумовлені. Удосконалюючи практичний досвід і набуваючи майстерності викладача, вона активно займається дослідженням літературного процесу, глибше зосередившись на українському письменстві ХІХ ст. та порубіжжя. Дослідниця заглиблюється у творчість Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Ю. Федьковича, П. Грабовського, Л. Глібова, І. Нечуя-Левицького, Б. Грінченка, Т. Шевченка, М. Коцюбинського та ін., особливо увагу приділяє поетичному жанру межі століть» [Барчан 2018, с. 12]. Із часом отримані наукові здобутки оформлюються в першій монографії «Особа і суспільство в українській ліриці кінця ХІХ – початку ХХ століття (1988), а в 1990 році Лідія Григорівна успішно захистила в Інституті літератури ім. Т. Шевченка АН України дисертацію на здобуття ступеня доктора філологічних наук. Скрупульозні фахові наукові дослідження Л. Голомб тривали протягом усього часу її роботи на кафедрі української літератури. Результатом стали десятки публікацій в авторитетних філологічних збірниках та часописах, а також нові монографії, зокрема «Новаторські тенденції в українській літературі кінця ХІХ – перших десятиліть ХХ ст.» (2006), «Петро Карманський: життя і творчість» (2010), «Три поети раннього українського модернізму: Олександр Олесь, Грицько Чупринка, Микола Філянський» (2011). На майстерність дослідницької манери Л. Голомб вказував у рецензії на книгу «Новаторські тенденції в українській літературі кінця ХІХ – перших десятиліть ХХ ст.» літературознавець С. Баран, відзначаючи, що їй притаманні «... академічна форма аналізу без зловживань і надмірностей... Скрупульозний, добротний філологічний аналіз, глибоке відчуття поезії, вміння входити у творчу лабораторію автора, ненав'язливе і спокійне розставлення ледь поміт-

них акцентів... панорамне охоплення матеріалу...» [Баран 2008, с. 300].

Лідія Григорівна виявилася не тільки талановитою в науці, а й чудовою викладачкою, тож її лекції дуже швидко здобули популярність у студентів. Про лекторку курсу «Історія української літератури кінця XIX – початку XX століття» ходили справжні легенди. Оскільки мої батьки здобували вищу освіту на філологічному факультеті УжДУ (така собі маленька філологічна династія), то про Лідію Григорівну я чув, ще навчаючись у школі. Мама із захопленням розказувала про її лекторський талант, уміння розкрити студентам глибини художніх творів, показати несподівані аспекти підтексту, захопитися ними, відчувати їх магію, тобто стати справжніми філологами. А ще підкреслювала шляхетність своєї наставниці, її мудрість і уміння вести своїх вихованців до успіху.

Особисто вперше побачив пані Голомб під час вступної співбесіди (як призер Всеукраїнської учнівської олімпіади мав за щастя оминати вступні іспити і просто пройти співбесіду). Слухаючи мою відповідь, Лідія Григорівна схвально похитувала головою і наприкінці підбадьорливо усміхнулася, що для мене тоді якось не в'язалося з образом суворого і принципового викладача. Як з'ясувалося згодом, у пані професорки органічно поєднувалися толерантність до студентів із вимогливістю та принциповістю, природна доброта з викладацькою суворістю, готовність до дискусії з авторитетністю тощо.

Для мене до сьогодні лекції Лідії Григорівни залишаються недосяжним зразком. Тексти вона сприймала і аналізувала так, наче у творах ішлося про нас усіх і кожного зокрема. Коли розповідала про зраду Лукашем Мавки («Лісова пісня» Лесі Українки) або ж про трагічну смерть Софії Дорошенко з «Меланхолійного вальсу» Ольги Кобилянської, її голос тремтів від хвилювання, а коли йшлося про сатиричні поезії Володимира Самійленка чи сатиру Івана Франка, в очах з'являлися лукаві вогники. Тому на парах пані Голомб відсутніх не було або ж було мінімум, попри те, що вона ніколи не робила переклички на початку заняття.

Коли справа дійшла до вибору теми моєї першої курсової роботи з літератури та відповідно наукового керівника, сумнівів фактично не було – треба проситися саме до Лідії Григорівни. Вона, на щастя, погодилася і запропонувала працювати над вивченням прози Богдана Лепкого. Лише через багато років усвідомив, наскільки добре моя наукова керівниця розбиралася в людях. Як з'ясувалося, настроява лірична проза цього галицького письменника чи не найбільше імponує моему внутрішньому світу, ми з ним неначе перебували на одній емоційній хвилі. Тож «зустрівшись» із Богданом Лепким на другому курсі, більше з ним так і не розлучався. Курсові роботи переросли в дипломний проєкт, а згодом – у кандидатську дисертацію. А мудрою менторкою на цьому шляху, яка непомітно для тебе, але дуже вдало розставляла на цій дорозі прапорці-орієнтири, була Лідія Голомб. Так для мене відкрилася ще одна її іпостась – наставництво як талант.

Починали з азів: як уважно читати і перечитувати художній текст, як шукати й відбирати наукову літературу, опрацьовувати й систематизовувати її, вмінні відділити зерно від полови, відштовхуватися від уже дослідженого і робити власні висновки та спостереження. Спрямовувала і підказувала Лідія Григорівна дуже вмילו й ненав'язливо, могло здатися, що це так легко робити, і лише зараз, керуючи науковими студентськими роботами, усвідомлюю: як же важко підібрати відповідні слова та поради, «струснути» студента, активізувати його дослідницький потенціал.

Своїм вихованцям Лідія Григорівна прищеплювала ті ж принципи науково-дослідницької роботи, яким була вірна й сама. Це, зокрема, «академічна форма аналізу текстів, системність, концептуальність у вивченні творчості письменників, опертя на досягнення літературознавства без зловживання «модними» методологічними стратегіями, але із використанням їх раціональних моментів, вміння йти до узагальнень, відштовхуючись першочергово від авторського тексту, через який оприявнювався і спосіб мислення митця, і вибір форми художнього вираження своїх ідей» [Кузьма 2018, с. 180].

У жодній науковій галузі дослідницька робота не обходиться без презентації досягнутих результатів. Пощастило бачити виступи Лідії Григорівни на багатьох наукових форумах, зібраннях. Пані Голомб ніколи не відмовлялася від запрошень і завжди була готова вирушати на конференції в найвіддаленіші куточки України, незважаючи, чи було це спекотне літо, чи морозна зима або ж похмура й сльотаво осінь. Мене, тоді ще молодого аспіранта, а потім «зеленого» викладача вражало, наскільки авторитетною в наукових філологічних колах є пані професорка. Вона ніколи не хвалилася своїми регаліями, ніколи не бачив у ній якоїсь зверхності до інших, Лідія Григорівна завжди поводитися природно, доброзичливо, залишалася сама собою. Однак куди б вона не приїжджала – до Києва, Львова, Херсона, Запоріжжя, Луцька чи іншого міста – її всюди радо вітали, чоловіки-професори цілували їй руку, до неї апелювали, на її слова покликалися, до її думок прислухалися. Уже сама її присутність додавала кожному заходу певної статусності.

Після аспірантури і захисту кандидатської дисертації я продовжив працювати на кафедрі української літератури викладачем, тож мав можливість ближче пізнати Лідію Григорівну як колегу та людину. Дуже шкодую, що через різноманітні робочі та родинні обов'язки («оті безчисленні треба») не завжди була змога поспілкуватися більше, довше, адже здавалося, що попереду ще безліч часу, що не встиглося сьогодні, обов'язково надолужиться завтра або ж післязавтра. Проте Лідія Григорівна завжди залишалася уважною, підтримувала, допомагала в разі потреби. До неї будь-коли можна було звернутися за порадою щодо формулювання назви статті чи теми дипломної роботи, запитати її думку з приводу певної публікації чи книги. Як зараз пам'ятаю один випадок, коли у видавництві «Смо-

лоскип» вийшла нова збірка раніше не друкованих творів Богдана Лепкого. Захотілося зробити щось приємне Лідії Григорівні, тому придбав два примірники, маючи намір подарувати один їй. І ось заходжу на кафедру, вітаюся, вона мені усміхається у відповідь, ми обоє запускаємо руки в свої сумки й одночасно простягаємо один одному ту саму книжку творів Лепкого. Скільки було сміху! Виявляється, пані професорка теж вирішила зробити мені подарунок і подарувати книжковою новинкою.

І хоча вже минуло чимало часу від того гіркого дня, коли Лідія Григорівна пішла у засвіти, проте на кафедрі по сьогодні відчувається її незрима присутність. Часто думаєш, що би з приводу тієї чи іншої події сказала наша професорка... Ця світла людина, яка вміла зігрівати серця особливою турботою, підбадьорити і дати мудру пораду, залишається з нами у своїх численних публікаціях та книгах, у тих принципах, звичках і вміннях, які прищепила своїм вихованцям (під її крилом було захищено сім кандидатських та одну докторську дисертацію! А це вже ціла школа), і які, як сподіваюся, передаються

далі задля примноження слави філологічного факультету УжНУ.

Література

1. Баран Є. Літературознавча школа Лідії Голомб (рецензія на книгу: Лідія Голомб. *Із спостережень над українською поезією XIX – XX століть*: Збірник статей. Ужгород: Гражда, 2005. 380 с.). *Вісник Прикарпатського університету. Філологія (літературознавство)*. Випуск XVII–XVIII. Івано-Франківськ, 2008. С. 299–300.
2. Барчан В. Лідія Голомб як літературознавець. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: збірник наукових праць*. Ужгород, 2018. Випуск 23. С. 11–16.
3. Кузьма О. Лідія Голомб – дослідник творчості Лесі Українки. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: збірник наукових праць*. Ужгород, 2018. Випуск 23. С. 180–183.

Олександр Кордонць,

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри української літератури
Ужгородського національного університету*